

ХУЛОСАИ КОМИССИЯИ ТАШХИСИ

Шўрои диссертационии 6D.КОА – 033-и назди МДТ «Донишгоҳи давлатии Ҳуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров» оид ба диссертасияи Қурбонхонова Нуриҷаҳон Мирасановна дар мавзӯи «Манбаъҳои асотирӣ ва маросимӣ дар фолклори Бадаҳшон (дар мисоли архетипҳои парандагон ва ҳайвонот)» барои дарёғти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.01.09 - Фолклоршиносӣ

Комиссияи ташхиси Шўрои диссертационии 6D.КОА – 033-и назди Донишгоҳи давлатии Ҳуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров дар ҳайати раис Салимӣ Н. – академики Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, доктори илмҳои филологӣ, профессор, аъзоён Муродӣ Низомиддин – доктори илмҳои филологӣ, дотсент, Файзуллоев Н. – доктори илмҳои филологӣ, профессор оид ба қабул намудани диссертасияи Қурбонхонова Нуриҷаҳон Мирасановна дар мавзӯи «Манбаъҳои асотирӣ ва маросимӣ дар фолклори Бадаҳшон (дар мисоли архетипҳои парандагон ва ҳайвонот)» барои дарёғти дараҷаи номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.01.09 - Фолклоршиносӣ барои ҳимоя ва муайян кардани рӯзи ҳимоя.

Диссертасия дар шӯъбаи фолклори Институти илмҳои гуманитарии ба номи академик Баҳодур Искандарови АМИТ ба анҷом расида, дар ҷаласаи васеи шӯъбаи фолклор ва адабиёти Бадаҳшони институти номбурда муҳокима карда шудааст (қарори №1 аз 8.01.2021).

Диссертасияи номзадии Қурбонхонова Нуриҷаҳон Мирасановна ба масъалаи пажӯхиши устураҳо доир ба ҳайвоноту парандагон дар фолклори мардуми Бадаҳшон бахшида шудааст.

Асотир як падидай иҷтимиоист, ки ба ҳар чомеа хос аст. Дар асоси асотир на танҳо фарҳангӣ қадимии ҳама гуна ҳалқу миллат, балки тасаввуроти маданий одамони ибтидой ошкор карда мешавад.

Омӯзиши устураҳо инчунин дар муайян намудани раванди ташаккули афкору андеша муҳим буда, барои ошкор кардани муносабати одамони аввалин ба табиат ва ҷамъият нақши арзанда мебозад.

Наҳустин ақидаҳо доир ба пайдоиши олам, таассурот оид ба наҳустинсон ва бисёр масъалаҳои алоқаманд ба арзи ҳастӣ кардани ашёву наботот дар устураҳо ифода ёфта, пас аз он дар ойину анъанаҳо, маросимҳои қавмӣ, адабиёти шифоҳӣ ва дигар тасаввурот ҷой гирифта, давра ба давра, бо ташаккул ёфтани қобилияти зеҳни одамон, шакли

худро иваз карда, қисме аз байн рафта, дар нақшу нигораҳои бостонӣ боқӣ мондаанд ва иддае дигар ҷанбаи ҳамосӣ пайдо намуда, бо шеваи нав вориди адабиёт ва санъат гардидаанд.

Ҳалқи тоҷик, ки решай ориёй дорад, таассуроти аввалини худро дар устураҳову афсонаҳо ва жанрҳои дигари фолклорӣ ифода кардааст. Омӯзиши ин сарчашмаҳои қадим барои муайян намудани раванди инкишофи таърихи ҳалқ, тарз ва роҳҳои ташаккули афкори эҷодии он ва заминаҳои пайдоиши адабиёти оламшумули ин ҳалқи бостонӣ маводи ибтидоиро фароҳам меорад. Боварҳои асотирие, ки тавассути ҳайвонот ва парандагон арзи ҳастӣ кардаанд, аз қадимтарин шаклҳои тафаккури инсонӣ ба шумор мераванд. Донишмандон муайян карданд, ки олами ҳайвонот ва парандагон одамонро дар тамоми мавҷудияти таърихи башарият ҳамроҳӣ карданд. Ҳар як ҳалқу қишвар ақидаҳои гуногуни тотемистӣ (намодпастӣ) доранд ва вобаста ба он то ба имрӯз ҳар гуна расму ойинро ба ҷо меоранд.

Вобаста ба тасвири суратмисоли ҷонварон дар устураву адабиёти шифоҳии сокинони Бадаҳшон то ба имрӯз кори илмии мушаҳҳас анҷом нагардидааст. Танҳо мақолаҳои алоҳида дар ин самт таълиф шуда, мавқei ин ё он ҷонвар дар тасаввур ва боварҳои сокинони ин минтақаи Тоҷикистон ҳаллу фасл гардидаанд. Ба таври мушаҳҳас, мақолаҳои В. Оҳониёзов “Образи нахҷир дар назми помиризабонон” (Душанбе, 2003), Н. Шакармамадов, Н. Қурбонхонова “Асп ва ҳар дар тасаввuri мардум” (Душанбе, 2005) ва Д. Раҳимов “Боварҳои ҳалқӣ ва тасаввуроти асотирии сокинони Бадаҳшон” (Душанбе, 2016) аз зумраи онҳо ба ҳисоб мераванд. Инчунин, дар баъзе аз асарҳои ҷудогона, ки ба масъалаҳои таъриҳшиносӣ, мардумшиносӣ ва фарҳангшиносии мардум баҳшида шудаанд, бархе аз боварҳо ва лаҳзаҳои ҷудогона дар мавзӯи мавриди таҳқиқи ин рисола мавҷуданд, аз ҷумла М. С. Андреев “Прозвище жителей различных селений в Матче (Верховья р. Зарафшан)” (Ленинград, 1924), И. Мухиддинов “Обряды и обычаи при памирских народностей, связанные с циклом сельскохозяйственных работ” (Москва, 1986), И. Мухиддинов “Реликты доисламских обычаев и обрядов у земледельцев Западного Памира» (Душанбе, 1989), М. А. Бубнова “Культ огня и домашних животных в верованиях древних памирцев” (Душанбе, 2001), Т. Каландаров “Шугнанцы (Историко этнографические исследования)” (Москва, 2004), Т. Ҳоджагельдыев “История в наскальных рисунках” (Душанбе, 2005) ва К. Аламшоев “Фарҳанги шикор дар Помир” (Душанбе, 2015).

Дар ин рисола бошад, устура ва осори фолклорие, ки ба ҷонварон, аз ҷумла ҳайвонот ва парандагон баҳшида шудаанд, мавриди таҳқиқ ва арзёбӣ қарор дода шудааст. Ҳамзамон дар доираи андешаи назарии олимони тоҷик, ки оид ба осори эҷодиву шифоҳӣ анҷом додаанд, баъзе мулоҳизаҳои нав пешниҳод гардидаанд.

Дар адабиётшиносии тоҷик ба таври умумӣ масъалаи мазкур то андозае дар мақолаву рисолаҳои муҳакқиқон ба мисли О. Муродов

“Древние образы мифологии у таджиков долины Зеравшана” (Душанбе, 1979), М. Шукuroв “Шахнаме Фирдоуси и ранняя иллюстративная традиция” (Москва, 1983), А. Хромов “Аз Рустам то Деваштич” (Душанбе, 1987), А. Раҳмонов “Пиндорҳои асотирий дар адабиёти тоҷикӣ” (Душанбе, 1999), А. Раҳмонов “Заминаҳои асотириву маросимӣ дар адабиёти нимаи аввали садаи XX” (Душанбе, 2004), Д. Обидов “Дар бораи суруди “Ғучӣ, ғучӣ баҳор шуд” (Душанбе, 1998), М. Раҳимов “Некоторые обычай и обряды, связанные со скотоводством у таджиков Каратегина и Дарваза” (Душанбе, 1960), Р. Раҳмонӣ “Ҳикояҳои асотирий” (Душанбе, 2004), С. Наимбоев “Андешаҳо дар хусуси маъниҳои қадима ва навъи устураи Захҳок” (Душанбе, 1998), Ҷ. Рабиев “Фолклори Уротеппа” (Душанбе, 1986), Д. Раҳимов “Классификация примет таджикского фольклора” (Астерион, 2003) ва М. Мавлонова “Нақши устура ва раванди устурапардозӣ дар насири муосири тоҷикӣ (охири асри XX ва ибтидои асри XXI)” (Хуҷанд, 2007), таҳқиқ шудааст.

Ҳадафи асосии рисола муайян намудани ҷойгоҳи устураи ҷонварон дар тафаккури эҷодии сокинони Бадаҳшон ба шумор меравад. Барои расидан ба ин ҳадаф иҷрои вазифаҳои зерин муҳим ба назар гирифта шуд:

- ба танзим даровардани маводи вобаста ба мавзӯи тадқиқ дар миёни сокинони Бадаҳшон маъмул аст;
- тасниф ва таҳлили суратмисолҳои асотирий, ки ба ҷонварон (ҳайвонот ва парандагон) алоқаманд буда, дар эҷодиёти шифоҳии мардуми Бадаҳшон маъмул мебошанд;
- ошкор кардани хусусиятҳои ғоявӣ-эстетикии симоҳои ҳайвонот ва парандагон;
- таҳқиқи ивазшавии симоҳои асосӣ дар заминаи тағиیرёбии боварҳои асотирий ва ақидаҳои мардумӣ;
- равшан соҳтани умумият ва тавофути асотир аз навъу намудҳои дигари осори шифоҳӣ;
- муайян намудани заминаҳои пайдоиши образҳои асотирий доир ба ҷонварон дар миёни сокинони Бадаҳшон;
- мӯшахҳас соҳтани нақши симоҳои асотирии ҳайвонот дар фарҳанги миллати тоҷик ва осори бостонии қавмҳои ғронитабор.

Барои ҳалли чунин вазифаҳои пажӯҳиши соҳтори диссертатсияро дар тарҳи муқаддима, се боб, хулоса, рӯйхати гӯяндагон, осори илмию таъриҳӣ, сарчашмаҳо аз Фонди фолклори тоҷик ва феҳрасти адабиёт ба шакл дароварда шуд. Инчунин вобаста ба ҷараёни пажӯҳиш ҳар як боб ба фаслҳо тақсим гардидаанд.

Дар муқаддима аҳаммияти мавзӯи асоснок гардида, ҳадаф ва вазифаҳои пажӯҳиши, методологи тадқиқ, арзиши назариву амалий ва дараҷаи пажӯҳиши он муайян карда шуд ва нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда тавсиф гардидаанд.

Боби нахустини диссертатсия, ки “Сабабҳо ва заминаҳои пайдоииши устураэҷодҳо доир ба ҳайвонот дар осори шифоҳӣ” унвон дошта, аз се

фасл таркиб ёфтааст. Дар он доир ба шарҳи истилоҳи устура, пайдоиши устураҳо дар бораи ҳайвоноту парандагон, парастиши ҳайвонот ва инъикоси он дар нақлҳо ва ривоятҳои асотирий дар миёни мардуми Бадахшон, мавқеи устураэҷодҳои бостонӣ доир ба ҷонварони некхосият дар миёни сокинони Бадахшон, бозтоби хислатҳои бадӣ дар осори шифоҳии мардуми Бадахшон баррасӣ шудаанд.

Фасли аввали боби якум «*Баҳси шарҳи истилоҳи “устура” дар адабиётшиносӣ ва фолклоршиносӣ*» буда, дар он оид ба шарҳи истилоҳи устура сухан рафтааст. Аз рӯи хулоса ва натиҷагириҳои аҳли адабу илм маълум мегардад, ки устура баробари як навъи маҳсуси тафаккури бадеии ибтидоии ҳалқҳо буданаш, ҳамчунин манбаи жанрҳои насри мардумӣ низ аст. Устура дар шаклгирии жанрҳои дигари фолклорӣ нақши муҳим бозида, бо ҳусусиятҳои худ дар таркиби афсона, нақл, қисса, ривоят ва ғайра мавқеашро нигоҳ доштааст. Ин аст, ки иддае аз муҳаққиқони осори бадеии шифоҳӣ ифодаҳои “афсонаҳои асотирий”, “ҳикояҳои асотирий”, “қиссаҳои асотирий” ва ғайраро корбарӣ менамоянд.

Фасли дуюми боби аввал “*Пайдоииши устураэҷодҳо дар бораи ҳайвоноту парандагон*” номгузорӣ шуда, дар он оиди сабабҳои пайдоиши устураҳо дар бораи ҳайвоноту парандагон маълумот баррасӣ гардидааст. Нахустинсон бисёр масъалаҳои табиатро дарк кардан наметавонист, бинобар ин дар таҳайюлоти худ оғариниши оламро ба ҷинсҳои табиат аз ҷумла, ҳайвоноту парандагон алоқаманд донистаанд. Онҳо ақидаҳои нахустини худро низ дар шакли устураҳо эҷод намуда, ба ҳайвоноту парандагон хислатҳои неку бадро нисбат медоданд. Мувоғики биниши нахустинсон баъзе ҳайвоноту парандагон агар дар оғаридани замину коинот саҳм надошта бошанд ҳам, онҳо ба сифати ёрирасони оғаринанда хизмат намудаанд.

Инчунин ақида доштанд, ки замин пушти ҳар гуна ҳайвонот устувор аст. Ин гуна биниш низ сабаби пайдоиши устураҳо мебошад.

Дар баробари ин, бархе аз ҳалқият Оғаридгорашонро дар сурати ҳайвонот тасаввур мекарданд. Инсоният бо мурури замон ба гармӣ зарурат пайдо намуда, афруҳтани оташро қашф карданд. Пайдоиши оташро низ ба олами парандагон нисбат дода, бархе аз онҳо чун намоди гармӣ мавқеъ пайдо карданд. Ба гузашти айём одамон тадриҷан ба парвариши бархе аз ҳайвонот шурӯъ карданд. Ҳайвоноте, ки дар рӯзгорашон ба онҳо зарурат пайдо намуданд, онҳоро хонагӣ карданд ва доир ба хислату хосияташон ҳар гуна ақидаҳоро ба вучуд оварданд. Дар ниҳояти ин гуна тасаввурот баъзе аз ҳайвоноту парандагонро ба омили парастиши табдил додаанд.

Ба гайр аз ин, инсонҳои қадима ҳодисоту воқеоти дар пеш истодаро аз рӯи амалу рафтори ҳайвоноту парандагон пешгӯй менамуданд. Ин навъ ихлос нисбати бархе аз ҳайвоноту парандагон омили дигари пайдо шудани устураҳо гардидааст.

Фасли сеюми боби якум “Парастии ҳайвонот ва инъикоси он дар нақлҳо ва ривоятҳои асотирӣ дар миёни мардуми Бадахшон” номгузорӣ шуда, дар навбати худ аз ду зерфасл иборат мебошад.

Дар зерфасли аввали ин боб “Мавқеи устураэҷодҳои бостонӣ доир ба ҷонварони некхосият дар миёни сокинони Бадахшон” таҳқиқ шуда, сабабҳои аз замони қадим нисбат ба ҳайвонот пайдо шудани ақидаҳои тотемистӣ ва мавриди парастиши одамон қарор гирифтани бархе аз онҳо ба монанди асп, ҳар, ғов, гӯсфанд, нахчир, уштур ва саг арзёбӣ шудааст.

Азбаски дар гузашта эҳтиёчи мардум доир ба асп зиёд буд, тамоми хислатҳои некро ба ин ҳайвон нисбат медоданд, ки ин боиси муниси инсон гардидани он шудааст. Дар як устура агар дар хусуси ҳамроҳи инсон арзи ҳастӣ намудани асп сухан равад, дар устураи дигар он як ҷонвари бовафотарин буда, ҳамчун ҳайвони содиқ ба инсон хизмат менамояд. Барои ҳамин дар нақлҳои асотирӣ, афсонаҳо ва ривоятҳои мансухӣ асп аз қаҳрамони асосӣ чудо нест ва на танҳо бо қаҳрамононаш дар муҳорибаҳо иштирок карда, пирӯз гашт, балки пас аз марги соҳибонаш дар сӯг нишаста, мисли одамон мотамдорӣ менамуд. Инчунин ин ҷонвари зирак буда, ҳодисаву воқеаҳоро тез ҳис мекунад. Аз ин ҷиҳат, одамон ба асп бовар ва эътиmod пайдо намуда, ин ҷонварро ситоиш кардаанд.

Ҳайвони дигаре, ки ҳанӯз аз замонҳои хеле қадим мардум ба он таваҷҷӯҳ доштанд, ҳар мебошад. Диљастагии беандозаи инсон нисбат ба ин ҳайвон буд, ки дар устураву афсона ва ривояту дигар жанрҳои фолклорӣ ин ҳайвон хеле қавӣ нишон дода шудааст.

Мардуми Бадахшон барзаговоро як манбаи даромади ризқу рӯзӣ ҳисоб мекунанд. Аз ин ҷиҳат нисбат ба он ақидаи некбинона дошта, дар устураву афсонаҳои дар байни ин мардум вучуд дошта, он як ҳайвони мӯнис тасвир ёфтааст. Аз ҳайвоноти дигар гӯсфанд ҳамчун тамсил дар осори шифоҳӣ зиёд корбарӣ шудааст. Чунки дар аҳди бостон гӯсфанд ҳамчун эзад эҳтиром мегардид. Пас он хусусияти парастиши гӯсфанд дар ривоятҳои динӣ низ ворид шуда, нисбат ба он ривоятҳои нав пайдо шудаанд. Ба гайр аз ин, гӯсфанд хусусияти рамзӣ пайдо намуда, дар маросимҳо аз он хеле фаровон истифода менамуданд.

Дар фолклор ва фарҳангӣ мардуми Бадахшон нахчир низ мавриди таваҷҷӯҳи хос қарор гирифтааст.

Мардуми Бадахшон нисбат ба уштур ҳам ихлоси маҳсус дошта, вобаста ба он ҳар гуна эътиқоду боварҳоро ба вучуд овардаанд, ки дар аввал ҷанбаи асотирӣ доштанд. Аз баъзе бозёфтҳои бостоншиносӣ пайдо гардидаанд, ки дар онҳо расми ҳайвоноту ҷонварон, аз ҷумла уштурро тасвир намудаанд. Ин нишон медиҳад, ки дар замони бостон, дар тасаввуроти одамони ибтидой ба ин ҳайвон эҳтиром мегузоштанд ва парастиш менамуданд.

Нисбат ба саг низ дар ҳар давру замон ақидаҳои мусбат вучуд доранд ва дар устураву ривоятҳои мардумӣ саг чун ҳайвони бовафо ва мӯниси ҳамешагии инсон тасвир ёфтааст.

Ҳайвонот чун рамз дар биниши нахустинсон дарк мешуданд. Маҳз ҳамин биниш буд, ки дар асоси он як қатор суннату марсимҳо пайдо гардидаанд. Пас ин тасвирҳо баёнгари он буданд, ки дар гузаштаи дур асоси зисту зиндагонии инсон ба ҳайвон вобастагии зич дошт.

Зерфасли дуюми фасли сеюми рисола “Бозтоби хислатҳои бадӣ дар осори шифоҳии мардуми Бадахшон” номгузорӣ шуда, ҷанбаҳои манғии баъзе ҳайвоноте, ки хислатҳои бадро тавассути эҷоди шифоҳӣ ҳифз кардаанд, мавриди арзёбӣ қарор дода шудааст.

Дар тасаввуроти одамони ибтидой, аз ҷумла қавму ҳалқиятҳои эронитабор баъзе ҳайвоноте буданд, ки дар ҳуд тимсоли бадиро таҷассум мекарданд ва барои ҳифзу ҳимояи хеш одамон ба онҳо дуoi бад мефиристонданд ва ҳар гуна маросим, одату расмҳоро ҷорӣ мекарданд, ки пеши роҳи бадиро гиранд. Ҳамин андешаҳоро образҳои манғӣ дар мисоли баъзе ҳайвонот ба монанди гург, хирс, рӯбоҳ, гурба тасдик менамоянд. Пайдост, ки одамон оғаридаи табиат буда, аз давраҳои хеле қадим рӯзгорашон дар иҳотаи ҷонварони дигари табиат, баҳусус, ҳайвонот ҷараён дошт. Аз ин сабаб, дар байнашон нисбат ба онҳо ҳар гуна тасаввурот ва ақидаҳо ба вучуд омадаанд. Тибқи муноҳида ва таҷрибай тӯлонии зиндагии одамон вобаста ба хислату ҳосият зарару фоидаи ҳайвонот, муносибатҳои муҳталифашонро ҳам нисбат ба онҳо зоҳир намудаанд.

Боби дуюми рисола “Тасвири суратмисолҳои асотирӣ дар осори шифоҳии мардуми Бадахшон (дар мисоли парандагон)” ном дошта, аз ду фасл иборат мебошад. Фасли аввал “Ба сифати тамсил бозтоб шудани парандагон” ном дорад.

Дар ин фасл доир ба баъзе парандагон ба монанди ҳурӯс, қабӯк, фароштурук, қабӯтар, уқоб, ҳудҳуд, лаклак ва Симурғ, ки аз замонҳои бостон мавриди парастиши нахустинсон қарор гирифтаанд, сухан меравад. Устураҳо доир ба олами парандагон ба давраи аввали тарқиёти ҳаёти иҷтимоӣ рост меомаданд. Аввалин ҷизе, ки инсон эҷод

мекард, ин устура буд. Бинобар ин нахустинсон ормонҳояшро дар устураҳо баён мекарданд. Ҳатто расму маросим, дину ойин низ аз устураҳо сарчашма мегиранд. Азбаски дар он даврон парандагон чун манбай асосии ҳаёти нахустинсон арзёбӣ мешуданд, онҳо амалӣ гаштани орзу омолашонро дар кӯмак, рафттору ҳаракати парандагон медиданд. Аз ин сабаб нахустинсон нисбати чунин парандагон таваҷҷӯҳ зохир мекарданд.

Фасли дуввум “*Тасвири сифатҳои зиҳит дар осори шифоҳии мардуми Бадахшон*” ном дорад. Дар ин фасл доир ба парандагоне, ки дар фаҳмиши мардум хислати манфӣ доранд, маълумот дода шудааст. Одамон дар тӯли ҳаёташон образи ҷонваронро дар маркази дикқат гузошта, тавассути рафттор, амал, овоз ва ҳатто рангашон пайомадҳоро пешгӯӣ мекардаанд. Онҳо ҳар як рафттору кирдор, инчунин тарзи овози парандагонро ба мушоҳида гирифта фоли нек ё бад будани онро муайян менамуданд. Аз замони бостон акка бо ҳосияти неку бадаш дар байни мардум машҳур будааст. Вай бо садояш баъзан ҳабари хуш ва баъзан ҳабари бад ба мардум мерасонад. Гӯё рангаш ҳам барои ҳамин сиёҳу сафед аст. Сиёҳӣ ин нишонаи зулмоту торикий ва сафедӣ ин нишонаи ҳурсандӣ аст. Ба ин хотир нисбати акка вобаста ба ранги сиёҳу сафедаш ду намуди тасаввурот вучуд дорад.

Баъзе парандагон дар тасаввур ва боварҳои мардум ба гурӯҳи парандагони ҳосияти баддошта чудо шуда, ҳатто аз рӯи рафторашон паёмадҳои бадро муайян менамуданд. Яке аз чунин парандагон зоғ мебошад. Гумон меравад, ки чанд ҳосияти зоғ боис гардидааст, то мардумон нисбат ба вай муносибати манфӣ дошта бошанд. Чунончи, ранги зоғ нишонаи торикий ва бадбаҳтий аст ва баъзан иблис ҳам дар сурати зоғ тасвир меёбад. Ё худ, дар тасаввури мардум ин паранда ҳабари бадро мерсонад, ҳатто дар зиндагии воқеӣ ҳам овози ин парандаро бо фоли бад ба мушоҳида гирифтаанд.

Дар тасаввури мардум эзорсурҳак ва бүм низ парандагони наҳс ҳисоб мешавад. Умуман устураҳо ва нақљвораҳо оид ба образи парандагон дар даврони инкишофи маърифати инсонӣ қатъ нагардида, балки давра ба давра шаклашонро иваз карда, то имрӯз бо шаклу шевай нав дар осори бадей гуфта мешаванд.

Боби сеюми рисола “*Ҷойивазкунии устураҳо дар расму ойин ва осори шифоҳии мардуми Бадахшон*” ном дошта, фасли аввали он “*Инъикоси табдили инсон ба ҳайвону парандагон дар устураҳои Бадахшон*” мебошад.

Дар ин фасл аз ҳусуси табдили инсон ба олами ҳайвонот ва робитаи ҳайвоноту парандагон ба расму маросимҳои мардумӣ, ки дар устураҳо ва ривояту афсонаҳо акс ёфтаанд, ичмолан изҳори назар карда мешавад.

Нахустинсон ба табиат ва мавчудоти он эътиқод пайдо карда, аз ҳайвоноту парандагон улгӯ сохта, чонварони табиатро парадиши мекард ва бисёре аз боварҳои дигар ба онҳо мансуб медонист.

Қисми муҳими ақида ва тасаввуроти асостирии халқҳои гуногуни олам умумият доранд. Пас ин умумият гувоҳи он аст, ки ҳамаи халқҳо дар аҳди бостон аз як решаш маданий об меҳӯранд.

Фасли дуввум “*Мавқеи рамз дар боварҳои асостирий ва маросимҳои мардумӣ*” ном дорад.

Дар ин фасл моҳияти рамзи гирифтани устураҳо ва афсонаву ривоятҳо таҳқиқ шуда, ҷанбаи бадеӣ қасб кардани онҳо мавриди баррасӣ қарор мегирад.

Яке аз идҳои қадимаи мардуми тоҷик Наврӯз мебошад. Ҷанбаи устуравӣ доштани иди мазкур ва дар алоқамандӣ бо олами ҳайвонот гузаронидани он яке аз руқнҳои асосии фарҳанги гузаштаи халқамонро нишон медиҳад. Ҳамчунон, аз мӯҳтавои устураҳо бармеояд, ки халқиятҳои дунё на танҳо ҳангоми ба ҷо овардани маросим, балки дар номгузорӣ ҳам аз олами ҳайвонот фаровон истифода мебурданд. Ин тарзи номгузорӣ дар худ рамзҳои гуногун дошта, одамон ба он боварӣ ва эътиқод доштанд. Дар Қӯҳистони Бадаҳшон агар фарзандони падару модаре дар овони тифлӣ пайи ҳам реҳлат кунанд, ба фарзандони минбаъдаашон ба умеди сиҳатии танашон номи ягон паранда ва ё ҳайвон мегузоранд, ба мисли номҳои марданаи Булбул, Қабӯтар, Боз, Шоҳин, Шер, Гург, Боша ва номҳои занонаи Тутӣ, Товус, Партовус, Зариз (Кабк), Чах (Мурғ), Парасту. Бо мурури замон ба ин номҳо шоҳ (Кабутаршоҳ, Булбулшоҳ) ва Мамаду Али (Бозмамад, Шермамад, Шералий, Гургалӣ) илова шудаанд. Чунин номгузорӣ дар бисёр халқияти дунё ба назар мерасад. Ин гуна номгузорӣ дар натиҷаи ба ҳам наздик будани хислату рафтари ашҳоси алоҳида ва ҷонварон, аз як тараф пайдо шуда бошад, аз тарафи дигар, ин ҳолат тасаввуроти қадими одамонро дар бораи хешии инсону ачноси табиат нишон медиҳад. Ҳарчанд ки устураҳо шакли қадимаи тасаввуроти инсонӣ бошанд ҳам, вале онҳо нишондиҳандай тарзи зисту зиндагонии ҳар як халқият ба шумор мераванд. Ба ҷо овардани расму ойинҳо аз ҷузъиёти тамаддуни халқ дарак дода, ин арзишҳо дар устураву ривоятҳои халқӣ барҷаста акс ёфтаанд.

Дар ҳулосаи диссерватсия натиҷаҳои аз пажӯҳиш ҳосилшуда, дар як чанд банд ҷамъбаст гардид ва ҳамчунин тавсияҳо оид ба истифодান амалии натиҷаҳо пешниҳод гардидаанд.

Рӯйхати адабиёт дар асоси меъёр ва талаботи ҷорӣ мураттаб гардидааст.

Дар баробари ин дар диссертатсия баъзе камбудиҳо ва ғалатҳои техникий ба назар расиданд.

Эродҳои зикршуда моҳияти илмии диссертатсияро коҳиш намедиҳанд ва албатта, ислоҳшавандаанд.

Мубрамии пажӯҳиши, навоварии ёлмӣ, дараҷаи омӯзиши масъала, аҳаммияти назариву амалии диссертатсияро ба назар гирифта, комиссия ба чунин хулоса омад, ки диссертатсияи номзадии Курбонхонова Нуричаҳон Мирасановна дар мавзӯи “Манбаъҳои асотирӣ ва маросимӣ дар фолклори Бадаҳшон (дар мисоли архетипҳои парандагон ва ҳайвонот)” пажӯҳиши ба итном расидаи комил буда, ба талаботи Комиссияи олии аттестасионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад.

Фишурдаи диссертатсия ва мақолаҳои нашр намудаи унвонҷӯ фарогири мазмуну муҳтавои диссертатсияи илмӣ мебошанд.

1. Кори диссертационии Курбонхонова Нуричаҳон Мирасановна дар мавзӯи “Манбаъҳои асотирӣ ва маросимӣ дар фолклори Бадаҳшон (дар мисоли архетипҳои парандагон ва ҳайвонот)” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.01.09 - Фолклоршиносӣ мувофиқ буда, онро ба дифоъ пешниҳод кардан мумкин аст.
2. Барои ҷой додани эълон дар сайти донишгоҳ ва КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон иҷозат дода шавад.
3. Комиссияи ташхис мутахассисони зеринро, ки корҳои илмию тадқиқотиашон ба ихтисоси 10.01.09 - Фолклоршиносӣ мувофиқ аст, ба ҳайси муқарризони расмӣ пешниҳод менамояд:
4. **Муқарризи расмии аввал** - доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи назария ва адабиёти навини форсии тоҷикии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон Раҳмонов Равшан Қаҳҳоровиҷ.
5. **Муқарризи расмии дуюм** - номзади илмҳои филологӣ, муовини директор оид ба корҳои илмии Муассисаи давлатии Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот Аминов Абдулфатоҳ Ҳакимович.
6. **Муассисаи тақриздиҳанда** – Институти забон ва адабиёти ба номи Абӯабдуллои Рӯдакии Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон.

Раиси комиссияи ташхиси шўрои дифоъ:

Академики Академияи миллии Тоҷикистон,

доктори илмҳои

филологӣ, профессор

Салимӣ Н.

Аъзои комиссияи ташхиси шўрои дифоъ:

доктори илмҳои

филологӣ

Муродӣ Н.

доктори илмҳои

филологӣ, профессор

Файзуллоев Н.

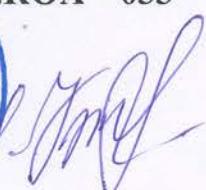
Имзоҳои ҳайати комиссияи ташхисро тасдиқ мекунам:

Котиби илмии

Шури диссертатсии 6Д.КОА – 033

номзади илмҳои

филология, дотсент

Шарипова М.З.